

zorgde voor een prestige- of statusconsumptie: het uitgavenpatroon van de 'aanzienlijken' was gericht op de handhaving van hun maatschappelijke rang. Van der Riet concludeert, onder meer op basis van een bijzondere bron, de gepersonaliseerde toegangskarten tot de hofloge in de Schouwburg, dat koningin-regentes Emma sterk betrokken was bij het culturele leven. Na de eeuwwisseling ging de jonge koningin Wilhelmina niet voort op die blauwdruk. Zij koos bijvoorbeeld vaker voor uitvoeringen van het Amsterdamse Concertgebouworkest dan het Residentie-orkest.

Ook toont Van der Riet aan dat Den Haag een redelijk actief cultureel mecenaat kende, maar dat viel in het niet bij de initiatieven die ontplooid werden in de bouw. Vrijwel alle grond was in particuliere handen. Dat leverde felle discussies op in de gemeenteraad, waarvan de samenstelling in die drie decennia sterk veranderde. Tot slot: in de onderzochte jaren groeide weliswaar het aantal mensen dat toegang had tot kunst en cultuur, maar een kleine groep behield grip op het aanbod, zowel in kwantiteit als in artistieke kwaliteit. Juist deze scheve verhouding wordt aangevallen in de roman *Hofstad*. De roman vertolkt de stem van een opkomende generatie kunstenaars en theatermakers, bijvoorbeeld van Pulchri Studio, de Franse Opera en de Bond ter Bescherming der Schoonheid van 's-Gravenhage, tégen het cultureel establishment. In deze sleutel- of roddelroman treedt Louis Couperus, onderdeel van dat vermaledijde establishment, op onder de naam 'Louis Poepjes'. Van der Riet schrijft: 'Hofstad getuigt van de harde, niets ontziende politieke wind in die tijd, van de politieke druk en de tendentieuze sfeer waarmee tijdgenoten werden geconfronteerd. Bestaande zekerheden vielen weg, reputaties sneuvelen en alles wat herinnerde aan het roemrijke culturele leven van de hofstad, de "weelde stad" werd verdacht. [...] Het was in die sfeer dat het nieuwe, moderne Haagse stedelijke cultuurbeleid ontstond. In die zin draagt lezing van Hofstad bij tot een beter begrip van de wereld waarin de hoofdrolspelers in mijn boek leefden.'

Haagsche quaesties beslaat precies de jaren waarin Louis Couperus actief was als auteur. We weten niet hoeveel Couperus, zeker tijdens zijn lange verblijven in het buitenland, mee heeft gekregen van details van de politieke schermutselingen rondom de Schouwburg, het Gemeentemuseum en het Residentie-Orkest, maar het is wel de sfeer waarin Couperus' Haagse personages en vooral: zijn lezers, leefden. Na lezing van *Haagsche quaesties* kijk ik met een ander oog naar de opera-scènes in *Eline Vere*.

Marlies van der Riet studeerde museologie en geschiedenis, maakte programma's voor de Haagse Lokale Televisie en was betrokken bij verschillende kunstenaars-initiatieven. Als historisch onderzoeker en (gast)conservator werkte ze onder andere voor het Haags Historisch Museum, de Gemeente Den Haag, de Tweede Kamer der Staten-Generaal, het Museum Bronbeek en de Koninklijke Schouwburg. 🐾 (Petra Teunissen)

Schermutselingen rondom de schouwburg

Marlies van der Riet, *Haagsche quaesties* (fraai geïllustreerde handelseditie), € 34,99, 438 pagina's, ISBN 9789463729062.

Op de Genootschapsdag in 2015 hield Jan Hein Furnée een boeiende lezing over 'Couperus en zijn Haagse sociale milieu'. Hij baseerde zich mede op zijn onderzoek naar standsbesef en stedelijke cultuur in Den Haag, in 2012 gepubliceerd in *Plaatsen van beschaafd vertier*. Op dat boek is onlangs als het ware een vervolg verschenen: *Haagsche quaesties. Cultuur, koninginnen en hofstedelijke perikelen, 1890-1920* door Marlies van der Riet.

Haagsche quaesties laat zien hoe in de jaren 1890-1920 de basis gelegd werd voor een nieuwe culturele infrastructuur in Den Haag. De aanleiding was de zogenaamde schouwburg-quaestie. In 1890 schreven twee hoge gemeenteambtenaren een alarmerend rapport over de Koninklijke Schouwburg. Het gebouw was brandgevaarlijk, te klein en de inrichting was volstrekt verouderd. De schouwburg-quaestie was geboren. Al gauw ging het debat niet meer over renovatie of nieuwbouw, maar over het belang van cultuur en de vraag of cultuur een gemeentelijke of een particuliere zaak was. Rond het Gemeentemuseum en het Residentie-Orkest ontstonden vergelijkbare discussies.

Marlies van der Riet laat zien waarom deze culturele vraagstukken juist in de hofstad zo prominent op de agenda kwamen. Ze behandelt ze tegen de achtergrond van de veranderingen waarmee Den Haag werd geconfronteerd: een grote demografische groei, de noodzakelijke stedelijke expansie (de bouw van vele nieuwe woonwijken), een nieuw electoraat, een vrouwelijk regent- en koningschap en een nieuwe internationale positie als stad van Vrede en Recht. In dertig jaar tijd kregen het Haagse theaterbestel, het Gemeentemuseum en het Residentie-Orkest een locatie, publiek en programmering en werd de basis gelegd voor een modern gemeentelijk cultuurbeleid.

Een stad van weelde

De studie van Van der Riet bewijst (opnieuw) dat Den Haag een volstrekt atypische plek inneemt in het Nederlandse stedelijke landschap. Ondanks al het beschreven tumult in de gemeenteraad en daarbuiten behield de stad de kenmerken van een hofstad. Furnée had al de politieke keuze beschreven om Den Haag te besturen als een 'stad van weelde'. De aanwezigheid van het hof

